

Ποντιακά έθιμα Χριστουγέννων

/ [Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός](#)

Φωτο:act-in-idios.blogspot.com

Στον Πόντο, την παραμονή των Χριστουγέννων σταματούσαν κάθε εξωτερική δουλειά και απλά συμπλήρωναν τις τελευταίες λεπτομέρειες για τη μεγάλη γιορτή. Τα κάλαντα τα έλεγαν τα παιδιά συνήθως το απόγευμα ή το βράδυ της παραμονής και στις 4 το πρωί χτυπούσε η καμπάνα για να πάνε στη εκκλησία. Την ημέρα αυτή όλοι θα φορούσαν καινούργια ρούχα και παπούτσια και θα ετοίμαζαν τα πιο καλά φαγητά.

Το Χριστοκούρ

Σε πολλά μέρη έβαζαν στο τζάκι ένα κούτσουρα το «χριστοκούρ'» το οποίο άναβαν μόλις χτυπούσε η καμπάνα. Ήταν αλλού από μηλιά, αλλού από αχλαδιά, κι αλλού από το κυρίαρχο δέντρο της περιοχής. Αυτό το «κουρίν» ήταν κομμένο ειδικά για τα Χριστούγεννα και αυτό θα άναβε στο τζάκι συνέχεια ΚΑΙ τις τρεις μέρες των Χριστουγέννων, που τις έλεγαν, Χριστου ήμερα. Από αυτό το κούτσουρο κρατούσαν φωτιά και για τις δώδεκα ημέρες αντικαθιστώντας το με άλλο πριν σβήσει. Πρόσεχαν να καίγεται όρθιο και να μην πέσει γιατί πίστευαν πως θα χαλάσει το γούρι.

Το Τραπέζι της Παναγίας

Παραμονή Χριστουγέννων και στην Πατρίδα οι νοικοκυρές στόλιζαν ένα τραπέζι δίπλα στο Χριστουγεννιάτικο δένδρο, με διάφορα γιορτινά καλούδια κι ένα εικόνισμα, αφιερωμένο στην Παναγία, το λεγόμενο «Τραπέζ της Παναγίας» δείχνοντας έτσι την εκτίμηση και τη αγάπη τους στην Μεγάλη Βοηθό τους στις δύσκολες στιγμές τους.

Τα άλογα και το τραπέζι

Από το βράδυ τα παιδιά της ευρείας οικογένειας, έκοβαν κλαδιά αχλαδιάς πού τα καβαλούσαν σαν άλογα, έφταναν στη πόρτα του σπιτιού και μπαίνοντας φώναζαν: «Χριστούγεννα και κάλαντα και φώτα και καλοχρονία και καλοκαρδία και να ζήσει ο πατέρας και η μητέρα και όλοι οι σπιτικοί». Μόλις έμπαιναν στο σπίτι ο πατέρας τους έδινε φιλοδώρημα μετά έπαιρνε τα φανταστικά άλογα κάρφωνε στο δήθεν στόμα τους από μια μπουκιά ψωμί και τα έβαζε κοντά στο τραπέζι, οπότε άρχιζαν το φαγητό. Όλοι συγκεντρώνονταν σε κοινό τραπέζι στη μέση του οποίου έβαζαν ένα κλαδί μηλιάς που το έφερνε το πιο μικρό παιδί, το οποίο φιλοδωρούσαν ο παππούς και η γιαγιά, πιστεύοντας ότι έφερνε ευτυχία.

Το Χριστουγεννιάτικο δέντρο

Υπήρχε ως έθιμο και στον Πόντο και μάλιστα στην Αργυρούπολη και στα περίχωρα της, αλλά και αλλού. Από την Παραμονή των Χριστουγέννων κρεμούσαν στο εικονοστάσι σταυρωτά κλαδιά φουντουκιάς ή καρυδιάς ή μόνο καρπούς. Αλλού το δέντρο ήταν από πεύκο ή έλατο και το στόλιζαν εκτός από νωπούς καρπούς και με κλαδάκια ελιάς στα φύλλα της οποίας σφήνωναν «λεφτοκάρια» = φουντούκια. Αλλού έβαζαν «τσιμισίρ» = πυξάρι το οποίο είναι αειθαλής θάμνος.

Τα Καλαντόφωτα

Καλαντόφωτα έλεγαν την εορταστική περίοδο από τα Χριστούγεννα μέχρι και την ημέρα των Φώτων. Με χαρά ετοιμαζόντουσαν να δεχτούν τη γέννηση του Θεανθρώπου μιας και τα Χριστούγεννα θεωρούνταν η μεγαλύτερη της Χριστιανοσύνης γιορτή. Περισσότερο όμως επερίμεναν τα Καλαντόφωτα για να κάμουν τα διάφορα μυστήρια, βαφτίσια, αρραβώνες, γάμους καθώς και άλλες τις άλλες γιορτές τους γιατί τότε ήσαν όλοι μαζεμένοι στο χωριό και ερχόντουσαν «ασά μακρά» οι ξενιτεμένοι.

Εξού και το δίστιχο: «Καλαντάρσ και νέο έτος κόρ θα παίρω σε οφέτος»

Διασώζονται τραγούδια της Χαλδίας, τα οποία παρακινούν τις νέες κοπέλες να λάβουν υπόψη τους τον γάμο, «έπαρ τη χαράν σ' ομμάτ' τα'ς».

Κάθε περιοχή έχει και τα δικά της κάλαντα ή τα γνωστά κάλαντα με λίγο αλλαγμένους τους στίχους.

Οι πίτες και τα γλυκά

Για τα Χριστούγεννα, στον Πόντο, οι νοικοκυρές συνήθιζαν να παρασκευάζουν πίτες και γλυκά, όπως αλευροχαλβά, κατμέρια και πουρμά (ένα σιροπιαστό γλυκό που θύμιζε το σαραϊγλί).

Στην Τραπεζούντα τις παραμονές των Χριστουγέννων οι νοικοκυρές απαραιτήτως ζύμωναν κουλούρια για το σπίτι και τα ζώα. Επίσης ζύμωναν τα Χριστόψωμα τα οποία περιείχαν καρύδια και όταν ψήνονταν τα περίχυναν με μέλι. Πάνω στο Χριστόψωμο κεντούσαν με αμύγδαλα τη γέννηση του Χριστού.

Στην Ινέπολη του νομού Κασταμονής, οι νοικοκυρές ετοίμαζαν για τα Χριστούγεννα τα παραδοσιακά γλυκά «κετέ» και «ιτσλί».

Στην Αμάσεια, τα βασικά γιορτινά εδέσματα ήταν το κεσκέκι, το σουμπορεγί και το τζεβιζλί τσορέκ.

Οι Γιορτινές προετοιμασίες του χειμερινού κύκλου ξεκινούσαν τον Δεκέμβρη, στη γιορτή της Αγίας Βαρβάρας. Οι νοικοκυρές έφτιαχναν μελόπιτες και βαρβάρα με σιτάρι, καλαμπόκι και φασόλια και τα μοίραζαν σε γείτονες και παιδιά. Τις μελόπιτες τις ετοίμαζε κάποιος ηλικιωμένος από την οικογένεια με μέλι, σιτάρι, καρύδια, και αλεύρι, προσφορά της γειτονιάς. Σύμφωνα με το έθιμο, με το μέλι της πίτας σχημάτιζαν σταυρό στην πόρτα του σπιτιού.

Στις 15 του Δεκέμβρη, στις αγροτικές περιοχές γιόρταζαν τα «Αλώα» στους αγρούς για τη ευόδωση των καρπών της γης, ένα έθιμο που σήμερα έχει εκλείψει.

Για τα Χριστούγεννα, σε πολλά μέρη του Πόντου, οι νοικοκυρές συνήθιζαν να παρασκευάζουν πίτες από καλαμποκάλευρο, αλευροχαλβά, κατμέρια και τον «πουρμά», ένα σιροπιαστό γλυκό που θύμιζε το σαραϊγλί. Στην Τραπεζούντα τις παραμονές των Χριστουγέννων οι νοικοκυρές απαραίτητως ζύμωναν κουλούρια για το σπίτι και τα ζώα. Επίσης ζύμωναν τα χριστόψωμα τα οποία περιείχαν καρύδια και όταν ψήνονταν τα περιχυναν με μέλι. Πάνω στο χριστόψωμα κεντούσαν με αμύγδαλα τη γέννηση του Χριστού. Στόλιζαν ένα τραπέζι δίπλα στο Χριστουγεννιάτικο δένδρο, με διάφορα γιορτινά καλούδια κι ένα εικόνισμα, αφιερωμένο στην Παναγία, το «Τραπέζι της Παναγίας». Στην Ινέπολη του νομού Κασταμονής, οι νοικοκυρές ετοίμαζαν για τα Χριστούγεννα τα παραδοσιακά γλυκά «κετέ», «ιτσλί» και «κατμέρια». Στην Αμάσεια, τα βασικά γιορτινά εδέσματα ήταν το κεσκέκι, το σουμπορεγί και το τζεβιζλί τσορέκ. Διαδεδομένο υλικό για τις πίτες ήταν το χασισόλαδο και οι χασισόσποροι τους οποίους επεξεργαζόταν όπως τους

κόκκους του καφέ. Καβουρντίζανε τους σπόρους σ' ένα τηγάνι χωρίς λάδι ώσπου να πάρουν μαύρο χρώμα και να βγάλουν το λάδι τους .

Τη νύχτα της 24ης Δεκεμβρίου, παραμονή των Χριστουγέννων, «εθύμιζαν» τα χριστουγεννιάτικα κάλαντα με λύρα και με νταούλζουρνά. Γύριζαν όλα τα σπίτια του χωριού παρέα με τους μωμόγερους, αφηφώντας το τσουχτερό κρύο και με αραιούς πυροβολισμούς και ψάλλοντας τα κάλαντα θύμιζαν τη γένεση του θεανθρώπου. Στα ορεινά του Πόντου λέγανε τα κάλαντα και την ημέρα γιατί οι καιρικές συνθήκες ήταν συχνά απαγορευτικές για έξοδο την νύχτα. Οι «καλαντάδες» εκτός από τη συνοδεία της λύρας, φρόντιζαν να φέρουν μαζί τους και ένα στολισμένο καράβι, φτιαγμένο από χαρτόνι και λεπτό σανίδι για να εντυπωσιάσουν τους νοικοκυραίους. Συνήθως φώτιζαν τα καραβάκια τους με κεριά, ενώ κάθε ομάδα προσπαθούσε να φτιάξει το πιο όμορφο και φανταχτερά στολισμένο, εν είδη συναγωνισμού. Προτού αρχίσουν να ψάλλουν, ένας της παρέας έλεγε μεγαλόφωνα τον πολυχρονισμό, αρχίζοντας από τον αρχηγό της οικογένειας και τελειώνοντας και στο πιο μικρό παιδί και σ' αυτούς τους ξενιτεμένους: «Ο Θεός να πολυχρονίζ' τον κύριο τάδε...και στη συνέχεια έψαλλαν:

«Καλημέρα σας και πολλούς χρόνους
ύγιαν και χαρά στον νοικοκύρη
ύγιαν και χαρά στα παλικάρια.

Έξω στην αυλή και στο παλάτι
στέκουν θυμίζουν τα παλικάρια,
στέκουν θυμίζουν εσένα, αφέντη.

Έ αφέντη μας, μα μη κοιμάσαι'.
Οψεζνί βραδύ καλή βραδύ έν,
οψεζνί βραδύ Χριστός γεννέθεν,
οψές γεννέθεν και αύριο εστάθεν,
γράφει γράμματα, βαστά βαγγέλια,
γράφει γράμματα και πάλ' εγνώθι,
αρχοντόπουλο και καλαμιόνι,
μύρος έτουνε και μυροϊδόνι
και μυρόδισεν όλον τον κόσμον,
εμυρόδισε κ' εσένα, αφέντη.

Έ αφέντη μας, να μη κοιμάσαι,
άπο το κερι κι έλα σήν πόρτα.»

Με τον τελευταίο στίχο «άπο το κερι κι έλα σήν πόρτα», ο νοικοκύρης, με

αναμμένο κερί στο χέρι, θ' ανοίξει την πόρτα και θα υποδεχτεί όλους χαρούμενος και γελαστός.

Οι νοικοκυρές, χαρούμενες και γελαστές, πρόσφεραν άφθονα καρύδια, μήλα, τσίρα και ούβας σ' όλους. Ο αρχηγός της οικογένειας με την κανάτα γεμάτη κρασί στο χέρι, κερνούσε κρασι. Μετά το κρασοπότι, η Σχολική Επιτροπή, από τους γεροντότερους του χωριού, εισέπραττε ό,τι πρόσφεραν σ' αυτήν υπέρ του σχολείου, χρήματα, νήμα κανναβένιο, καλαμπόκι, φασόλια, καννάβι, ακατέργαστο κ.ά.

Στο χωριό Ζησινώ ψαλλόταν και το εξής τροπάριο:

«Ίδού ο χρόνος πέρασε
και ήρθεν η ημέρα
της του Χριστού γεννήσεως
και ταύτη τη εσπέρα.

Χριστός γεννάται σήμερον
εν Βηθλεέμ τη πόλει,
οι ουρανοί αγάλλονται,
χαίρει η κτήσις όλη.

Εντός της φάτνης τίκτεται
υπό σπηλαίου θόλου
ο βασιλεύς των ουρανών
και ποιητής των όλων.

Τρεις μαγιδώους έτρεφε
μια Συρία χώρα,
βαστούσαν σμύρναν και χρυσόν
και λίβανον ως δώρα.

Χοροί αγγέλων ψάλλουσι
το δόξα εν υψίστοις
και υπό ποιμένων άδεεται
του Σύμπαντος ο κτίστης.

Ως οδηγόν υπέρλαμπρον
αστέρα ακολουθούσι.
Ελθόντες εις το σπήλαιον
το βρέφος προσκυνούσιν.»

Τα Ποντιακά Κάλαντα των Χριστουγέννων, που είναι και τα πιο διαδεδομένα, περιέχουν όλη τη ζωή του θεανθρώπου, από τη στιγμή της Γέννησης του, μέχρι τη στιγμή της Σύλληψης του, χωρίς όμως να προχωρούν και στη Σταύρωση του, γεγονός που θα ερχόταν σε αντίθεση με το χαρμόσυνο γεγονός των Χριστουγέννων.

Χριστός γεννέθεν χαράν στον κόσμον
χα! καλή ώρα, καλή σ' μέρα
χα! καλόν παιδίν οψέ γεννέθεν

οψέ γεννέθεν ουρανοστάθεν
τον εγέννεσεν η Παναγία
τον ενέστεσεν αε παρθένος

Εκαβάλκεψεν χρυσόν πουλάρι
κι εκατήβεν σο στραυροδρόμι
σταυροδρόμι και μυροδρόμι.

Ερπαξάν ατόν οι χιλ Εβραίοι
χιλ Εβραίοι και μύρι Εβραίοι
χιλ Εβραίοι και μύρι Εβραίοι.

Α σ ακροντικά κι α στην καρδίαν
αίμα έσταξεν χολήν κι εφάνθεν
ούμπαν έσταξεν και μύρος έτον
μύρος έτον και μυρωδία.

Εμυρίσταν από ο κόσμος όλον
για μυρίστ από κι εσύ αφένταμ
συ αφένταμ καλέμ αφένταμ.
Ερθαν τη Χριστού τα παλικάρια
και θυμίζνε τον νοικοκύρη
νοικοκύρη και βασιλέαν.

Δέβα σο ταρέζ κι έλα στην πόρταν
δος μας ούβας και λεφτοκάρα
κι αν ανιοιείς μας χαρά στην πόρτα σ

Πηγές: paidika.gr-pontiaka2.blogspot.gr -thalassa-karadeniz.mylivepage.com-act-in-idios.blogspot.gr